

УДК 339.5

DOI: 10.31891/2307-5740-2020-280-2-26

РУДНІЧЕНКО Є. М., КРИМЧАК Л. А., ГАВЛОВСЬКА Н. І.,
ЯДУХА С. Й., ЛІСОВСЬКИЙ І. В.
Хмельницький національний університет

ВЗАЄМОДІЯ ВІТЧИЗНЯНИХ СУБ'ЄКТІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З МИТНИМИ ОРГАНАМИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті визначено необхідність впровадження сучасних інформаційних технологій в усі сфери господарської діяльності вітчизняних підприємств, що зумовлено умовами розвитку цифрової економіки. Зазначено вплив цифрових технологій на взаємодію підприємств з державними контролюючими органами, зокрема митними органами. Визначено суть поняття «цифровізація» та його характерні ознаки для підприємства. Розкрито основні переваги для вітчизняних підприємств-суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності від впровадження електронних сервісів та автоматизації процесів митного оформлення товарів. В даній статті розкрито суть електронних систем, які сьогодні використовуються в митній сфері, а саме: електронна система «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» та система NCTS. Визначено головні їх переваги та можливості для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Ключові слова: цифрова економіка, цифрові технології, електронна система, митні органи, митний контроль.

RUDNICHENKO Ye., HAVLOVSKA N., KRYMCHAK L.,
YADUKHA S., LISOVSKYI I.
Khmelnytskyi National University

INTERACTION OF DOMESTIC SUBJECTS OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY WITH CUSTOMS AUTHORITIES IN THE CONDITIONS OF DIGITAL ECONOMY

The article is devoted to determining the need for the introduction of modern information technologies in all areas of economic activity of domestic enterprises, due to the conditions of development of the digital economy. The influence of digital technologies on the interaction of enterprises with state regulatory authorities, in particular customs authorities, is noted. The essence of the concept of "digitalization" and its characteristics for the enterprise are defined. Such features are the following: the functioning of a single information space, use of information technologies in all spheres of economic life, automation of management and production processes, use of the Internet and access to world information resources, access to electronic services of government agencies and regulatory authorities, interaction of enterprises with state controlling bodies through information and telecommunication systems in real time, etc. The main advantages for domestic enterprises-subjects of foreign economic activity from the introduction of electronic services and automation of customs clearance of goods are revealed. Such advantages are automation of customs clearance of goods and acceleration of such processes, simplification of the procedure for submitting documentation for inspections, increasing opportunities for analysis of customs risks and their minimization. This article reveals the essence of electronic systems currently used in the customs sphere, namely: the electronic system "Single Window for International Trade" and the NCTS system. Their main advantages and opportunities for subjects of foreign economic activity are determined by the authors.

Key words: digital economy, digital technologies, electronic system, customs authorities, customs control.

Постановка проблеми. Головною тенденцією розвитку суспільства останніх років стало широке впровадження цифрових технологій в усі сфери життєдіяльності людини. Такі технології стали рушійною силою трансформації усіх без виключення систем – соціально-економічних, політичних, управлінських тощо. Цифровізація економіки сприяє її переходу на якісно новий рівень функціонування. Звичайно, такі тенденції не проходять осторонь вітчизняної економіки. І сьогодні невідворотною є необхідність впровадження цифрових технологій в господарську діяльність підприємств. У зв'язку з цим виникає потреба формування інформаційно-телекомунікаційних систем підприємства, цифровізації усіх сфер його господарського життя, а також актуалізується питання дослідження впливу сучасних технологій на взаємодію підприємств з інституціональним середовищем його функціонування, зокрема взаємодії з митними органами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних науковців, які зробили свій внесок в дослідження впливу цифрових технологій на функціонування економіки країни, можна виділити праці Гудзь О.Є., Кленіна О.В., Пуцентейла П.Р., Шкарлета С.М. З іншого боку, проблеми розвитку взаємодії вітчизняних підприємств з митними органами розглядалися у працях Бережнюка І.Г., Кормича Б.А., Пашка П.В., Прокопенка В.В. та ін. Проте, не зважаючи на значну кількість напрацювань в даних напрямках, все ж питання взаємодії вітчизняних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності з митними органами в умовах розвитку цифрової економіки потребує подальших досліджень.

Метою даної роботи є дослідження впливу цифрових технологій на взаємодію вітчизняних підприємств-суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності з митними органами.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні, як би це дивно не звучало, принцип «йти в ногу з часом» є надзвичайно важливим для вітчизняних підприємств, і тим більше, для підприємств-суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Цей факт легко пояснити розвитком сучасних цифрових технологій, який

сприяє всебічній цифровізації суспільних відносин. Це означає не лише необхідність підприємству надавати продукцію чи послуги, що відповідають ринковому попиту та потребам споживачів, а й необхідність гармонізації системи управління суб'єктів господарювання відповідно до тенденцій розвитку інформаційного суспільства та світової економіки в цілому.

Термін «цифровізація», як зазначено в Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки, має таке тлумачення: «цифровізація – насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливує інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір» [5].

Для підприємства цифровізація має наступні характерні ознаки:

- функціонування єдиного інформаційного простору;
- використання інформаційних технологій у всіх сферах господарського життя;
- автоматизація процесів управління та виробництва;
- застосування мережі Інтернет та доступ до світових інформаційних ресурсів;
- доступ до електронних сервісів державних установ та контролюючих органів;
- взаємодія підприємств з державними контролюючими органами через інформаційно-телекомунікаційні системи в реальному часі тощо.

Впровадження та широке застосування цифрових технологій у господарській діяльності будь-якого підприємства сприяє вдосконаленню усіх сфер його діяльності, налагодженню відносин з численними контрагентами, розширює можливості для інформаційно-комунікаційної взаємодії з контролюючими органами, зокрема з митними. Однак для налагодження вказаних процесів існують певні передумови, а саме:

- забезпечення підприємства необхідними цифровими технологіями (комп'ютерне обладнання, ліцензійне програмне забезпечення, доступ до мережі Інтернет тощо);
- наявність IT-спеціалістів, а також фахівців із кібербезпеки;
- підготовка персоналу підприємства для роботи в «цифровому» режимі та отримання навиків роботи з інформаційними технологіями;
- наявність ефективної системи захисту від несанкціонованого зовнішнього доступу до інформаційно-телекомунікаційної системи підприємства, іншими словами, ефективної системи кібербезпеки тощо.

В той час, коли у сфері управління вітчизняні суб'єкти господарювання широко застосовують цифрові технології, зокрема в обліково-аналітичній системі, системі управління персоналом, в системі реалізації та збуту продукції тощо, то в сфері взаємодії з інституціональним середовищем такі технології знаходяться лише на етапі розробки та впровадження.

З початку реформування фіскальної сфери – 2012 року – всі спроби налагодження взаємодії митних органів з вітчизняними суб'єктами господарювання направлені саме на формування конструктивної комунікації на основі використання сучасних цифрових технологій – електронних сервісів. Очевидною перевагою впровадження електронних сервісів та підвищення рівня автоматизації процесів митного оформлення товарів є можливість мінімізувати значну кількість ризиків та загроз, пов'язаних з суб'єктивною оцінкою зовнішньоекономічних операцій посадовими особами. А також те, що сумлінні суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, які певний період часу не були зафіксовані у відповідній електронній базі як порушники або у переліку суб'єктів з підвищеним рівнем ризикованості операцій, набувають переваги у митному оформленні товарів з відповідним ступенем довіри. Така ситуація розповсюджена у багатьох розвинених країнах світу і поступово здійснюються аналогічні кроки і у вітчизняному митному просторі [3].

Так, сьогодні досить ефективними інформаційними механізмами у системі відносин «митниця – підприємство» є автоматизована електронна система «Єдине вікно для міжнародної торгівлі», запровадження якої припало на 2016 рік, а також електронна система NCTS (New Computerised Transit System), яка на даний час знаходиться на етапі впровадження (див. рис. 1).

Принцип дії електронної системи «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» полягає в тому, що документообіг між вітчизняними підприємствами, що здійснюють експортну чи імпорتنу діяльність, відбувається в електронній формі. Тобто підприємство здійснює електронне декларування товарів, що підлягають державним видам контролю під час переміщення через митний кордон України. Повідомлення про це митний орган отримує від «Єдиного вікна». Після завершення контрольних перевірок посадова особа митниці приймає відповідне рішення, інформацію про яке вносить у електронну систему. «Єдине вікно», відповідно, надсилає електронне повідомлення підприємству. В повідомленні зазначаються види державного контролю, які завершено в пункті пропуску, види державного контролю, які необхідно завершити у зонах митного контролю на митній території України, та вичерпний перелік документів, які необхідно подати відповідному контролюючому органу для завершення необхідного виду державного контролю [1].

Варто зазначити, що електронна система «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» передбачає взаємодію з чотирма основними Web-блоками (рис. 1), за допомогою яких підприємства-суб'єкти ЗЕД надають інформацію про експорт або імпорт товарів, а їм надаються необхідні дозвільні документи, а саме: Web-інтерфейс державного контролю за дотриманням законодавства про харчові продукти та корми; Web-інтерфейс ветеринарно-санітарного контролю; Web-інтерфейс державних установ, що видають дозвільні

документи; Web-інтерфейс фітосанітарного контролю [3]. Документообіг та визначені види контролю знову ж таки відбуваються у безконтактній формі через дану електронну систему, яка інформує відповідний контролюючий орган про надходження документів шляхом розміщення відповідної інформації у веб-блоці.

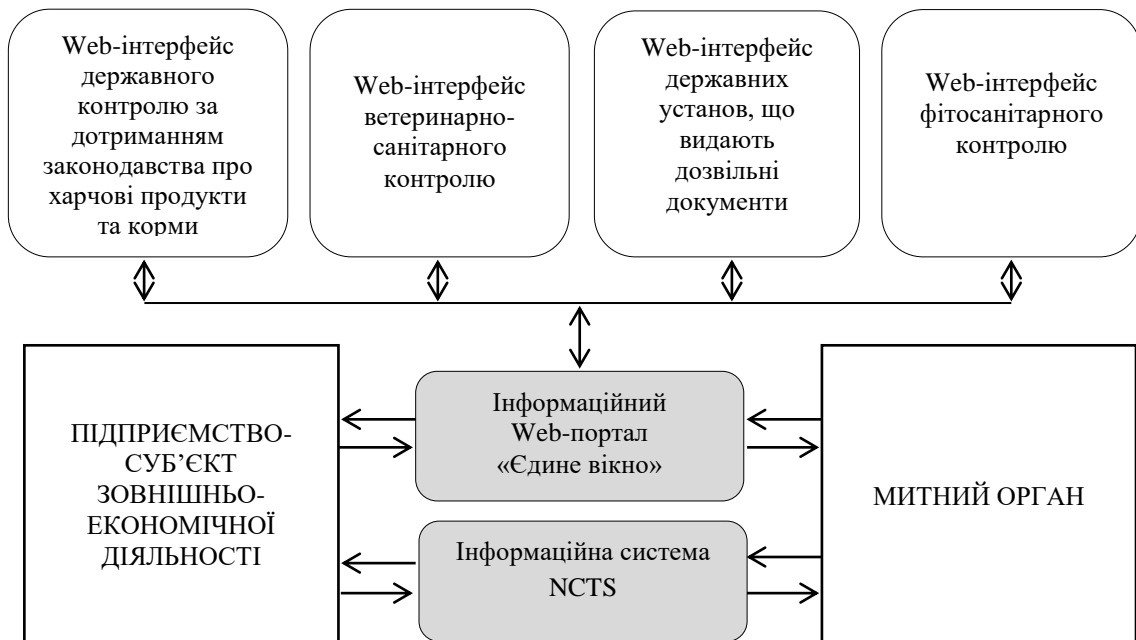

Рис. 1. Інформаційна взаємодія підприємства-суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності з митними органами
*сформовано автором

Особливістю даної електронної системи є принцип «мовчазної згоди». Його суть полягає в тому, що якщо протягом чотирьох робочих годин з моменту отримання через веб-блок електронного повідомлення і сканованих документів уповноважена посадова особа чи адміністратор контролюючого органу не вносили до інформаційної системи будь-якого рішення, інформаційна система автоматично формує рішення про здійснення відповідного виду державного контролю. У цьому разі відповідні види державного контролю вважаються проведеними. Зазначене рішення є підставою для завершення митного контролю та митного оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон України [1].

Можна виділити переваги функціонування «Єдиного вікна», які отримують вітчизняні підприємства-суб'єкти ЗЕД. Найбільш значимими з них є:

- новий формат взаємодії – новий рівень відносин в системі «митниця – підприємство»;
- автоматизація процесу митного оформлення товару;
- зменшення часу для здійснення всіх необхідних митних процедур;
- спрощення процедури подачі документації для проходження контрольних перевірок;
- зменшення безпосередніх контактів з посадовими особами митних органів, мінімізація їх участі у здійсненні державного контролю товарів та, відповідно, зниження рівня корупційної складової тощо.

Ще однією системою, що передбачає електронний обмін деклараціями між суб'єктами ЗЕД та митними органами, є система NCTS (New Computerised Transit System) – це IT продукт, який дає можливість налагодити обмін інформацією про етапи митного оформлення товарів з використанням електронних повідомлень в режимі реального часу та підвищити ефективність використання системи аналізу ризиків [6].

Дана електронна система лише почала впроваджуватися у діяльність вітчизняних митних органів в межах виконання положень Конвенції про процедуру спільного транзиту [2]. І лише після одного року її успішного використання держави отримують офіційне запрошення щодо приєднання до даної конвенції. Також для запровадження в українському законодавстві положень Конвенції про процедуру спільного транзиту було прийнято відповідний Закон України «Про режим спільного транзиту та запровадження національної електронної транзитної системи» [4], в якому зазначено, що «режим спільного транзиту – це різновид митного режиму транзиту, відповідно до якого товари переміщують під митним контролем між двома митними органами України або в межах зони діяльності одного митного органу без будь-якого використання таких товарів з умовним повним звільненням від оподаткування митними платежами, без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та з урахуванням особливостей, визначених цим Законом» [4].

Конвенція про процедуру спільного транзиту – це 35 країн європейського регіону (члени ЄС, ЄАВТ, Туреччина, Македонія та Сербія), які запровадили єдині для всіх членів правила декларування та контролю за транзитними переміщеннями товарів із використанням спільного IT продукту – електронної системи NCTS [6].

Суть електронної системи полягає в тому, що обмін даними щодо результатів митного контролю буде напрямку відбуватися між вітчизняною митницею та митними органами країн-учасниць конвенції. Крім того, українські митники матимуть можливість отримувати повідомлення від митниць інших країн про вантаж ще до перетину ним українського кордону. Це матиме значний позитивний вплив на здатність аналізу вітчизняними митними органами операцій на предмет їх ризиковості та дозволить мінімізувати велику кількість митних ризиків та загроз.

Основними перевагами системи NCTS є:

- використання єдиної митної декларації для переміщення товарів від країни-відправлення до країни-призначення через треті країни в межах учасниць Конвенції за єдиними правилами [6];
- зменшення часу на оформлення транзиту вантажів;
- надання суб'єктам ЗЕД, які не були зафіксовані в інформаційній базі як порушники, транзитних спрощень;
- можливість визначення форм митного контролю ще до перетину вантажем вітчизняного кордону;
- збільшення можливостей для аналізу митних ризиків та їх мінімізації тощо.

Таким чином, переваги, що отримують вітчизняні суб'єкти ЗЕД від функціонування електронної системи «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» та системи NCTS сприятимуть налагодженню їх доброякості відносин з митними органами, формуванню позитивного образу держави і, звичайно, розвитку міжнародної торгівлі.

Висновки. Цифрові технології є сьогодні невід'ємною частиною життя кожної людини та чинять значний вплив на розвиток суспільних процесів, зокрема економічних процесів на макро-, мезо- та мікрорівнях кожної країни світу, піднімаючи при цьому економічну та управлінську системи на якісно новий рівень. В господарському житті будь-якого підприємства цифровізація визначає гостру необхідність перегляду механізмів взаємодії підприємств з численними економічними агентами. І ключовою тенденцією розвитку таких відносин є саме впровадження сучасних цифрових технологій, а в системі відносин «митниця – підприємство» – розвиток взаємодії на основі електронного сервісу «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» та системи NCTS, які були розглянуті в даній статті.

Література

1. «Єдине вікно» на митниці [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.visnuk.com.ua/ru/publication/100008428-yedine-vikno-na-mitnitsi>.
2. Конвенція про процедуру спільного транзиту від 20.05.1987 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-87#n5.
3. Кримчак Л. А. Інформаційна взаємодія підприємств з митними органами / Л. А. Кримчак // Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції. – 2018. – № 29 (18). – Т. 2. – С. 206–210.
4. Про режим спільного транзиту та запровадження національної електронної транзитної системи [Електронний ресурс] : закон України 2019. – № 41. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/78-IX>.
5. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації [Електронний ресурс] : розпорядження Кабінету міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>.
6. Режим спільного транзиту : закон ВРУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100014151-rezhim-spilnogo-tranzitu-vru-priynala-zakon>.

References

1. «Iedyne vikno» na mytnytsi [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.visnuk.com.ua/ru/publication/100008428-yedine-vikno-na-mitnitsi>.
2. Konventsiia pro protseduru spilnoho tranzytu vid 20.05.1987 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-87#n5.
3. Krymchak L. A. Informatsiina vzaiemodiia pidpriemstv z mytnymy orhanamy / L. A. Krymchak // Sotsialno-ekonomichni rozvytok rehioniv v konteksti mizhnarodnoi intehtatsii. – 2018. – № 29 (18). – Т. 2. – С. 206–210.
4. Pro rezhym spilnoho tranzytu ta zaprovadzhennia natsionalnoi elektronnoi tranzitnoi systemy [Elektronnyi resurs] : zakon Ukrainy 2019. – № 41. – Rezhym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/78-IX>.
5. Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku tsyfrovoy ekonomiky ta suspilstva Ukrainy na 2018–2020 roky ta zatverdzhennia planu zakhodiv shchodo yii realizatsii [Elektronnyi resurs] : rozporiadzhennia Kabinetu ministriv Ukrainy vid 17 sichnia 2018 r. № 67-r. – Rezhym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>.
6. Rezhym spilnoho tranzytu : zakon VRU [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100014151-rezhim-spilnogo-tranzitu-vru-priynala-zakon>.

Надійшла / Paper received: 12.03.2020
Надрукована / Paper Printed : 06.05.2020